

DOI: 10.15276/ETR.04.2026.10

DOI: 10.5281/zenodo.22730380

UDC: 338.43:339.13:338.1

JEL: Q13, Q18, C38, D40

Received: 2026-07-14, Revised: 2026-08-05, Accepted: 2026-08-15, Published: 2026-08-26

СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE UKRAINIAN AGRICULTURAL MARKET UNDER THE CONDITIONS OF THE WARTIME ECONOMY

Svitlana G. Cheremisinina, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
National University "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1546-7714

Email: cheremisininasvitlana@gmail.com

Черемісіна С.Г. Структурна трансформація аграрного ринку України в умовах воєнної економіки. Науково-методична стаття.

У статті досліджено структурну трансформацію аграрного ринку України в умовах воєнної економіки, оцінено динаміку галузевої структури, концентрації, диверсифікації та структурних зрушень. Використано індекс Герфіндала–Гіршмана, індекс диверсифікації, коефіцієнти Гатєва та Рябцева на основі даних Держстату України. Встановлено, що у 2021–2025 рр. трансформація супроводжувалася скороченням зернового та олійного сегментів за вищої адаптивності технічних культур і тваринництва. Попри зменшення частки аграрного сектору у ВВП, галузева структура не зазнала критичних деформацій; підтверджено формування збалансованішої структури та високий рівень структурної стійкості ринку. Результати можуть використовуватися органами влади та суб'єктами ринку для формування політики модернізації та стратегій післявоєнного розвитку.

Ключові слова: аграрний ринок, структурні зміни, диверсифікація, концентрація, структурна стійкість, воєнна економіка, аграрний сектор, структурні зрушення

Cheremisinina S.G. Structural Transformation of the Ukrainian Agricultural Market Under the Conditions of the Wartime Economy. Scientific and methodical article.

The article examines the structural transformation of the Ukrainian agricultural market under wartime economy conditions, assessing sectoral structure, market concentration, diversification, and structural shifts. The study applies the Herfindahl–Hirschman Index, a diversification index, and the Gatev and Ryabtsev shift coefficients, based on State Statistics Service of Ukraine data. Findings show that in 2021–2025 the market's transformation involved a decline in grain and oilseed segments, while industrial crops and livestock showed higher adaptability. Despite a decline in agriculture's GDP share, sectoral structure avoided critical distortion; results confirm a more balanced market structure and high structural resilience. Findings can inform government policy on agricultural modernization and post-war development strategies.

Keywords: agricultural market, structural transformation, diversification, market concentration, structural resilience, wartime economy, agricultural sector, structural change

Аграрний сектор традиційно належить до стратегічно важливих складових національної економіки України, забезпечуючи формування значної частини валової доданої вартості, експортних надходжень, продовольчої безпеки та зайнятості населення у сільській місцевості. Протягом останніх десятиліть аграрний ринок України сформувався як один із ключових сегментів національного господарства та вагомий учасник світових агропродовольчих ринків, насамперед у сферах виробництва та експорту зернових і олійних культур.

У даному дослідженні аграрний ринок розглядається як сукупність взаємопов'язаних товарних сегментів аграрної економіки, структурна трансформація яких визначає тенденції розвитку аграрного сектору в умовах воєнної економіки.

Разом із тим повномасштабна військова агресія Російської Федерації спричинила суттєві трансформаційні процеси у функціонуванні аграрного сектору. Руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, тимчасова окупація частини територій, скорочення посівних площ, мінування земель сільськогосподарського призначення, порушення експортних маршрутів та зростання виробничих ризиків стали чинниками безпрецедентного зовнішнього впливу на розвиток аграрного ринку України. За таких умов особливої актуальності набуває оцінка не лише масштабів економічних втрат, але й характеру структурних змін, що відбуваються у системі аграрного виробництва та ринкового обігу продукції.

Сучасна практика свідчить, що кризові явища можуть супроводжуватися як скороченням обсягів виробництва, так і суттєвою зміною галузевих пропорцій, перерозподілом ресурсів між окремими сегментами ринку та трансформацією спеціалізації аграрного виробництва. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження процесів концентрації, диверсифікації та структурної адаптації аграрного ринку, які дозволяють оцінити його здатність зберігати внутрішню збалансованість і функціональну стійкість в умовах тривалих зовнішніх шоків.

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених впливу війни на аграрний сектор України, більшість із них зосереджена на аналізі виробництва сільськогосподарської продукції, експортної діяльності, продовольчої безпеки, державної підтримки та післявоєнного відновлення галузі. Водночас структурна трансформація аграрного ринку як системи взаємопов'язаних товарних сегментів, що проявляється у зміні галузевих пропорцій, рівня концентрації, диверсифікації та структурної стійкості, залишається недостатньо дослідженою. У сучасних умовах саме структурні характеристики аграрного ринку визначають його здатність адаптуватися до воєнних викликів, забезпечувати ефективний перерозподіл ресурсів між окремими сегментами та підтримувати збалансований розвиток аграрного сектору. Відсутність комплексних оцінок структурної трансформації аграрного ринку ускладнює формування ефективної державної політики та визначення пріоритетів його післявоєнної модернізації.

У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного дослідження закономірностей структурної трансформації аграрного ринку України в умовах воєнної економіки, оцінювання динаміки його галузевої структури, рівня концентрації, диверсифікації та інтенсивності структурних зрушень. Такий підхід дає можливість не лише об'єктивно оцінити характер структурних змін, що відбулися під впливом воєнних чинників, а й визначити рівень структурної стійкості аграрного ринку та його здатність до адаптації в умовах тривалої економічної нестабільності. Отримані результати створюють наукове підґрунтя для обґрунтування напрямів структурної модернізації аграрного ринку, удосконалення механізмів державного регулювання та формування стратегічних пріоритетів його післявоєнного розвитку.

Аналіз останніх публікацій по проблемі

Сучасні дослідження розвитку аграрного сектору України значною мірою зосереджені на аналізі наслідків воєнних дій, трансформації аграрної політики та пошуку механізмів забезпечення стійкості агропродовольчих систем. Зокрема, в роботі А. Коваленко та ін. [1] обґрунтовано необхідність трансформації стратегічного планування аграрного та сільського розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів, а також наголошено на важливості структурної модернізації аграрного сектору як передумови підвищення його конкурентоспроможності. Подібних висновків дійшли О. Нів'євський, П. Мартишев та С. Кваша [2], які розглядають аграрну політику як один із ключових чинників довгострокового розвитку та адаптації аграрного сектору до сучасних економічних викликів.

Окремий напрям досліджень присвячений оцінці впливу повномасштабної війни на функціонування аграрного сектору України. У роботах М. Негрей та ін. [3] та О. Котикова та ін. [4], а також Г. Черевко [5] висвітлено масштаби втрат аграрного виробництва, трансформацію

виробничих і логістичних ланцюгів, зміни державної політики підтримки аграріїв та напрями післявоєнного відновлення галузі. Дослідники відзначають, що війна стала каталізатором суттєвих змін у функціонуванні аграрного сектору, посиливши потребу у формуванні більш стійких та адаптивних моделей його розвитку.

Важливі результати щодо кількісної оцінки наслідків воєнних дій для аграрного виробництва представлені у працях Б. Чен та співавторів [6], а також К. Дейнінгер та ін. [7]. Автори на основі супутникових даних та мікрорівневого аналізу доводять наявність значних територіальних і виробничих втрат, які безпосередньо впливають на структуру аграрного виробництва та можливості його відновлення.

Проблематика стійкості агропродовольчих систем та адаптації до кризових умов розкрита у дослідженнях І. Прокопи та ін. [8], де обґрунтовується роль агроекологічних підходів у післявоєнній реконструкції сільського господарства. У свою чергу, Е. Равелоартіана та Т. Вангер [9] доводять, що диверсифікація аграрного виробництва сприяє підвищенню економічної ефективності, біорізноманіття та довгострокової стійкості аграрних систем, що набуває особливого значення в умовах високої невизначеності.

Суттєву увагу науковці приділяють і зовнішньоекономічним аспектам функціонування аграрного сектору. Зокрема, Ю. Губені, Н. Зеліско та В. Крупа [10] досліджують структурні зміни міжнародної торгівлі аграрною продукцією України, тоді як А. Роуз, З. Чен та Д. Вей [11], а також М. Чепелев, М. Малішевська та М. Перейра [12] аналізують вплив воєнних потрясінь на світові ринки зерна, продовольчу безпеку та глобальні ланцюги постачання. Аналогічні висновки щодо зростання ролі України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки та водночас підвищення вразливості світових агропродовольчих систем містяться у роботі Д. Сарвар та С. Рай [13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених функціонуванню аграрного сектору України в умовах воєнної економіки, низка важливих аспектів структурної трансформації аграрного ринку залишається недостатньо дослідженою. Більшість сучасних досліджень зосереджується на оцінці втрат аграрного виробництва, розвитку експортного потенціалу, забезпеченні продовольчої безпеки, удосконаленні державної підтримки та визначенні напрямів післявоєнного відновлення аграрного сектору. Водночас комплексна оцінка структурних змін аграрного ринку як цілісної економічної системи, що охоплює аналіз галузевих пропорцій, рівня концентрації, диверсифікації та інтенсивності структурних зрушень, у сучасній науковій літературі представлена недостатньо.

Особливої уваги потребує дослідження структурної стійкості аграрного ринку в умовах

тривалого воєнного впливу. Недостатньо вивченими залишаються закономірності трансформації галузевої структури аграрного ринку, оцінка її адаптивності до зовнішніх шоків, а також кількісне вимірювання структурних змін із використанням системи сучасних економіко-статистичних індикаторів. Відсутність комплексного підходу до аналізу зазначених процесів ускладнює формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо структурної модернізації аграрного сектору та підвищення його конкурентоспроможності в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Саме необхідність комплексного дослідження структурної трансформації аграрного ринку України, оцінювання рівня його концентрації, диверсифікації та структурної стійкості в умовах воєнної економіки зумовила вибір теми, визначила мету та логіку проведеного дослідження.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання)

Метою статті є оцінювання структурної трансформації аграрного ринку України як системи взаємопов'язаних товарних сегментів в умовах воєнної економіки, а також визначення рівня його структурної стійкості на основі аналізу динаміки галузевої структури, концентрації, диверсифікації та інтенсивності структурних зрушень.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: проаналізовано динаміку вартості продукції основних сегментів аграрного ринку; оцінено зміни їхньої частки у структурі аграрного виробництва та реального ВВП України; визначено рівень концентрації та диверсифікації аграрного ринку; здійснено оцінку інтенсивності структурних зрушень за допомогою коефіцієнтів К. Гатєва та В. Рябцева.

Матеріали та методи

Методологічною основою дослідження є системний підхід до оцінювання структурних змін та рівня диверсифікації аграрного ринку України в умовах воєнної трансформації економіки. Інформаційну базу дослідження становили статистичні дані щодо вартості продукції основних галузевих складових аграрного ринку України за 2020–2025 рр., сформовані на основі офіційних матеріалів Державної служби статистики України та розрахунків автора.

На першому етапі дослідження здійснено оцінку динаміки вартості продукції окремих сегментів аграрного ринку, зокрема зернового ринку, ринку олійних культур, технічних культур, овочевої продукції, картоплі, плодово-ягідної продукції, а також ринків м'яса, молока та яєць. Для цього використовувалися методи статистичного групування, порівняльного аналізу та узагальнення економічної інформації.

Для забезпечення порівнянності результатів дослідження вартісні показники продукції аграрного ринку за 2021–2025 рр. розраховано у постійних цінах 2021 року. Методика розрахунку ґрунтується на загальноприйнятому в економічних дослідженнях алгоритмі, який широко використо-

вується в наукових розробках Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» [15] та відповідає методологічним підходам Державної служби статистики України щодо обчислення обсягів продукції сільського господарства у постійних цінах. Вартість окремих видів сільськогосподарської продукції визначалась шляхом множення фактичних обсягів їх виробництва у відповідному році на постійні ціни 2021 року. Використання єдиної цінової бази дозволило елімінувати вплив інфляційних процесів та цінових коливань, забезпечити зіставність показників у динаміці й здійснити об'єктивне оцінювання структурних змін аграрного ринку.

На другому етапі проведено структурний аналіз аграрного ринку шляхом визначення питомої ваги окремих галузевих складових у загальній вартості аграрної продукції. Це дозволило ідентифікувати основні тенденції структурних зрушень та зміни галузевих пропорцій у довоєнний і воєнний періоди.

Для оцінювання економічної значущості аграрного ринку визначено частку вартості продукції його галузевих складових у структурі реального валового внутрішнього продукту України. Використання реального ВВП дало можливість мінімізувати вплив інфляційних процесів та забезпечити більш об'єктивне відображення внеску аграрного сектору у формування національного економічного результату.

Для комплексного оцінювання структурної трансформації аграрного ринку використано систему взаємодоповнюючих показників, кожен із яких характеризує окремий аспект структурних змін. Індекс Герфіндаля–Гіршмана застосовано для оцінювання рівня концентрації галузевої структури аграрного ринку, оскільки він дозволяє визначити ступінь домінування окремих товарних сегментів та зміни у структурі ринку в динаміці [14]:

$$HHI = \sum_{i=1}^n d_i^2, \quad (1)$$

де HHI – індекс Герфіндаля–Гіршмана;

d_i – частка i -го сегмента аграрного ринку у загальній вартості продукції;

n – кількість сегментів аграрного ринку.

Індекс диверсифікації використано для оцінювання рівня збалансованості галузевої структури та ступеня її різноманітності.

$$D = 1 - HHI, \quad (2)$$

Чим вищим є значення індексу диверсифікації, тим більш збалансованою та менш концентрованою є структура аграрного ринку.

Для кількісного вимірювання інтенсивності структурних змін обрано коефіцієнти Гатєва та Рябцева, які широко застосовуються у структурному аналізі соціально-економічних систем і дають можливість оцінити масштаби структурних зрушень між окремими часовими періодами.

Інтенсивність структурних змін оцінювалася за допомогою коефіцієнта структурних зрушень Гатева:

$$K_{\Gamma} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (d_{i1} - d_{i0})^2}{\sum_{i=1}^n d_{i1}^2 + \sum_{i=1}^n d_{i0}^2}}, \quad (3)$$

де d_{i0} – частка i -го елемента структури у базисному періоді;

d_{i1} – частка i -го елемента структури у звітному періоді;

n – кількість структурних елементів та коефіцієнта структурних зрушень Рябцева:

$$K_R = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (d_{i1} - d_{i0})^2}{\sum_{i=1}^n (d_{i1} + d_{i0})^2}}, \quad (4)$$

Використання саме цієї системи показників забезпечує комплексну оцінку концентрації, диверсифікації, структурної динаміки та стійкості аграрного ринку, тоді як застосування окремих індикаторів не дозволяє всебічно охарактеризувати процеси його структурної трансформації.

На відміну від інших показників структурного аналізу (коефіцієнтів локалізації, спеціалізації чи абсолютних структурних відхилень), обрана система індикаторів дозволяє одночасно оцінити рівень концентрації, ступінь диверсифікації та

інтенсивність структурних змін, що найбільш повно відповідає меті дослідження.

Застосування зазначених показників дозволило оцінити не лише напрямок структурних змін, але й визначити ступінь концентрації, диверсифікації та структурної стійкості аграрного ринку України в умовах воєнної економіки. Базовим роком для розрахунку коефіцієнтів структурних зрушень обрано 2021 рік як останній довоєнний період функціонування аграрного сектору.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування

Аналіз динаміки вартості продукції галузевих складових аграрного ринку України свідчить про суттєвий вплив воєнних та макроекономічних чинників на масштаби функціонування аграрного сектору у 2020–2025 рр. Загальна вартість продукції аграрного ринку зросла з 1154,5 млрд грн у 2020 р. до максимального значення 1344,3 млрд грн у 2021 р., який став піковим за більшістю досліджуваних показників. Однак уже у 2022 р. під впливом повномасштабної війни, втрати частини виробничого потенціалу, порушення логістичних ланцюгів та скорочення експортних можливостей відбулося різке зниження вартості аграрної продукції до 1004,2 млрд грн. У наступні роки спостерігалось часткове відновлення ринкової активності, проте у 2025 р. сукупна вартість продукції аграрного ринку становила 1035,5 млрд грн, або лише 77,0% рівня 2021 р. (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка вартості продукції складових аграрного ринку, 2020–2025 рр., млрд грн

Галузеві складові	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2025 р. у % до 2021 р.
Зерновий ринок	401,2	531,4	333,9	371,3	348,8	376,5	70,8
Ринок олійних культур	259,7	320,6	242,3	280,1	240,5	221,4	69,1
Ринок технічних культур	54,1	66,9	65,0	88,9	117,9	90,4	135,2
Ринок овочевих культур	45,2	46,5	35,2	38,8	35,8	38,3	82,3
Ринок картоплі	59,7	61,2	59,9	61,2	54,8	46,9	76,7
Ринок плодів, ягід та винограду	20,1	21,6	19,6	19,4	17,6	17,2	79,7
Всього по ринках рослинництва	904,4	1106,3	794,2	904,6	866,6	833,0	75,3
Ринок м'яса	131,3	128,1	113,8	118,8	121,0	115,5	90,2
Ринок молока	78,5	73,8	65,8	61,6	61,4	58,1	78,8
Ринок яєць	32,0	27,9	23,6	22,5	23,0	22,6	81,3
Всього по ринках тваринництва	250,2	238,0	209,9	210,8	211,4	202,5	85,1
Продукція аграрного ринку в цілому	1154,5	1344,3	1004,2	1115,5	1077,9	1035,5	77,0

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

Визначальну роль у формуванні вартості аграрного ринку традиційно відігравали ринки рослинницької продукції. У 2021 р. сукупна вартість продукції рослинництва досягла 1106,3 млрд грн, однак у 2025 р. скоротилася до 833,0 млрд грн, що становить 75,3% довоєнного рівня. Найбільших втрат зазнали ринки зернових та олійних культур, які залишаються базовими експортно орієнтованими сегментами аграрного сектору. Так, вартість продукції зернового ринку зменшилася з 531,4 млрд грн у 2021 р. до 376,5 млрд грн у 2025 р., або на 29,2%, тоді як ринок олійних культур скоротився на 30,9% – з 320,6

млрд грн до 221,4 млрд грн. Зазначені тенденції значною мірою обумовлені скороченням фізичних обсягів виробництва, ускладненням експортної логістики та підвищенням виробничих ризиків в умовах воєнної економіки.

Водночас окремі сегменти рослинництва продемонстрували вищий рівень адаптивності до нових умов господарювання. Насамперед це стосується ринку технічних культур, вартість продукції якого зросла з 66,9 млрд грн у 2021 р. до 90,4 млрд грн у 2025 р. або на 35,2%. Максимального значення показник досяг у 2024 р. – 117,9 млрд грн, що свідчить про посилення ролі

даного сегмента у структурі аграрного виробництва. Натомість ринки овочевих культур, картоплі, плодів, ягід та винограду характеризувалися відносною стабільністю, хоча їх вартісні показники також залишалися нижчими за довоєнний рівень. У 2025 р. вони становили відповідно 82,3%, 76,7% та 79,7% від значень 2021 р.

Менш суттєвими виявилися втрати ринків продукції тваринництва. Сукупна вартість продукції даної групи скоротилася з 238,0 млрд грн у 2021 р. до 202,5 млрд грн у 2025 р., або на 14,9%, що є значно нижчим рівнем падіння порівняно з рослинництвом. Найбільш стійким виявився ринок м'яса, який у 2025 р. забезпечував 90,2% довоєнного рівня вартості продукції. Водночас ринки молока та яєць скоротилися відповідно до 78,8% та 81,3% рівня 2021 р., що свідчить про збереження низки структурних проблем розвитку тваринництва, посилені негативними наслідками воєнного періоду.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що у 2021–2025 рр. аграрний ринок

України зазнав суттєвого скорочення масштабів функціонування, однак реакція окремих галузевих сегментів була неоднорідною. Найбільшу чутливість до воєнних викликів продемонстрували експортно орієнтовані ринки зернових та олійних культур, тоді як ринок технічних культур і окремі сегменти тваринництва характеризувалися вищою адаптивністю та здатністю підтримувати економічну активність в умовах воєнної економіки.

Для поглиблення аналізу трансформаційних процесів аграрного ринку України доцільно дослідити не лише зміну абсолютних обсягів вартості продукції, а й структурні зрушення між окремими галузевими сегментами. Результати проведених розрахунків свідчать, що попри суттєве скорочення загальної вартості аграрного ринку у 2021–2025 рр., його внутрішня галузева структура залишалася відносно стабільною, хоча окремі сегменти демонстрували різноспрямовані тенденції розвитку (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка частки галузевих складових аграрного ринку у вартості продукції, 2020–2025 рр., %

Галузеві складові	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2025 р. у % до 2021 р.
Зерновий ринок	34,8	39,5	33,3	33,3	32,4	36,4	-3,2
Ринок олійних культур	22,5	23,8	24,1	25,1	22,3	21,4	-2,5
Ринок технічних культур	4,7	5,0	6,5	8,0	10,9	8,7	3,8
Ринок овочевих культур	3,9	3,5	3,5	3,5	3,3	3,7	0,2
Ринок картоплі	5,2	4,6	6,0	5,5	5,1	4,5	-0,1
Ринок плодів, ягід та винограду	1,7	1,6	2,0	1,7	1,6	1,7	0,1
Всього по ринках рослинництва	78,3	82,3	79,1	81,1	80,4	80,4	-1,9
Ринок м'яса	11,4	9,5	11,3	10,7	11,2	11,2	1,6
Ринок молока	6,8	5,5	6,6	5,5	5,7	5,6	0,1
Ринок яєць	2,8	2,1	2,4	2,0	2,1	2,2	0,1
Всього по ринках тваринництва	21,7	17,7	20,9	18,9	19,6	19,6	1,9
Продукція аграрного ринку в цілому	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

Протягом усього досліджуваного періоду домінуюче місце у структурі аграрного ринку займали ринки продукції рослинництва, частка яких коливалася в межах 78,3–82,3%. У 2025 р. на них припадало 80,4% сукупної вартості аграрної продукції, що лише на 1,9 в.п. менше порівняно з 2021 р. Відповідно частка ринків тваринницької продукції зросла з 17,7% до 19,6%, що свідчить про певне посилення ролі тваринництва у формуванні вартості аграрного ринку в умовах воєнної економіки.

Найбільшим сегментом аграрного ринку традиційно залишався зерновий ринок. Незважаючи на скорочення його частки з 39,5% у 2021 р. до 36,4% у 2025 р., на нього продовжувало припадати понад третину вартості всієї аграрної продукції. Водночас частка ринку олійних культур знизилася з 23,8% до 21,4%, що також свідчить про певне послаблення домінування експортно орієнтованих сегментів рослинництва у структурі аграрного виробництва.

Найбільш динамічні структурні зміни спостерігалися на ринку технічних культур. Його частка у загальній вартості аграрної продукції зросла з 5,0% у 2021 р. до 8,7% у 2025 р., а у 2024 р. досягла максимального значення – 10,9%. Таким чином, приріст питомої ваги даного сегмента становив 3,8 в.п., що є найвищим показником серед усіх складових аграрного ринку. Отримані результати свідчать про поступове посилення ролі технічних культур у структурі аграрного виробництва та формування нових напрямів спеціалізації товаровиробників в умовах трансформації ринкового середовища.

Інші сегменти рослинницької продукції характеризувалися відносною структурною стабільністю. Частка овочевих культур у 2025 р. становила 3,7%, картоплі – 4,5%, плодів, ягід та винограду – 1,7%, що практично відповідає рівню базового періоду. Це свідчить про відсутність суттєвих структурних зрушень у даних сегментах аграрного ринку попри негативний вплив воєнних чинників на загальні масштаби виробництва.

Серед ринків продукції тваринництва найбільш помітне зростання питомої ваги спостерігалось на ринку м'яса. Якщо у 2021 р. його частка становила 9,5%, то у 2025 р. вона досягла 11,2%, збільшившись на 1,7 в.п. Водночас частки ринку молока та ринку яєць залишалися практично незмінними, коливаючись у межах 5,5–6,6% та 2,0–2,4% відповідно.

Таким чином, результати структурного аналізу свідчать, що у 2021–2025 рр. аграрний ринок України не зазнав кардинальної зміни галузевих пропорцій. Основними тенденціями стали помірне скорочення питомої ваги зернового та олійного сегментів, зростання ролі технічних культур і часткове посилення позицій тваринництва. Це дозволяє припустити наявність процесів поступової диверсифікації аграрного ринку, що потребує подальшої кількісної оцінки за допомогою спеціальних індикаторів структурних змін та концентрації.

Для оцінки економічної значущості аграрного ринку України було проаналізовано динаміку частки вартості продукції його галузевих складових у структурі реального валового внутрішнього продукту. На відміну від вартісних показників, які можуть зазнавати впливу інфляційних процесів, використання реального ВВП дозволяє більш об'єктивно оцінити фактичну роль аграрного сектору у створенні доданої вартості та формуванні економічного потенціалу держави.

Результати дослідження свідчать, що протягом 2021–2025 рр. відбулося суттєве зниження економічної ваги аграрного ринку в національній економіці. Якщо у 2021 р. вартість продукції аграрного ринку еквівалентно формувала 30,9% реального ВВП України, то у 2025 р. даний показник скоротився до 13,3%, тобто більш ніж удвічі (табл. 3).

Таблиця 3. Динаміка частки вартості продукції галузевих складових аграрного ринку у реальному ВВП України, 2020–2025 рр., %

Галузеві складові	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2025 р. у % до 2021 р.
Зерновий ринок	10,5	12,2	8,6	6,7	5,1	4,8	-7,4
Ринок олійних культур	6,8	7,3	6,3	5,1	3,5	2,8	-4,5
Ринок технічних культур	1,4	1,5	1,7	1,6	1,7	1,2	-0,4
Ринок овочевих культур	1,2	1,1	0,9	0,7	0,5	0,5	-0,6
Ринок картоплі	1,6	1,4	1,5	1,1	0,8	0,6	-0,8
Ринок плодів, ягід та винограду	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	0,2	-0,3
Всього по ринках рослинництва	23,7	25,4	20,5	16,4	12,7	10,7	-14,7
Ринок м'яса	3,4	2,9	2,9	2,2	1,8	1,5	-1,5
Ринок молока	2,1	1,7	1,7	1,1	0,9	0,7	-0,9
Ринок яєць	0,8	0,6	0,6	0,4	0,3	0,3	-0,3
Всього по ринках тваринництва	6,6	5,5	5,4	3,8	3,1	2,6	-2,9
Продукція аграрного ринку в цілому	30,9	30,9	25,9	20,1	15,8	13,3	-17,4

Джерело: складено автором за матеріалами [16, 17]

Отримані результати свідчать про те, що масштаби скорочення аграрного виробництва та його ринкової активності випереджали темпи відновлення економіки в цілому, що обумовило зменшення внеску аграрного сектору у формування реального внутрішнього продукту країни.

Визначальну роль у формуванні економічної значущості аграрного ринку традиційно відігравали ринки продукції рослинництва. У 2021 р. їх сукупна частка у реальному ВВП становила 25,4%, тоді як у 2025 р. вона скоротилася до 10,7%, або на 14,7 відсоткових пункти. Таким чином, саме рослинницький сектор забезпечив основну частину загального скорочення економічної ваги аграрного ринку. Подібна динаміка значною мірою обумовлена втратою частини виробничого потенціалу, скороченням посівних площ, логістичними обмеженнями та зниженням експортної активності в умовах воєнного періоду.

Найбільше зниження економічної значущості спостерігалось на зерновому ринку. Його частка у структурі реального ВВП скоротилася з 12,2% у

2021 р. до 4,8% у 2025 р., тобто на 7,4 відсоткових пункти. Аналогічна тенденція характерна і для ринку олійних культур, внесок якого зменшився з 7,3% до 2,8%, або на 4,5 відсоткових пункти. Сукупно саме ці два сегменти забезпечили понад 70% загального скорочення економічної ваги рослинництва, що підтверджує їх визначальне значення для функціонування аграрного ринку України.

На відміну від зернового та олійного сегментів, ринок технічних культур продемонстрував значно вищий рівень стійкості. Його частка у реальному ВВП протягом досліджуваного періоду коливалася в межах 1,2–1,7%, а у 2024 р. навіть перевищила рівень 2021 р. Відносно стабільними залишалися також показники овочового ринку, ринку картоплі та плодово-ягідної продукції, хоча їх економічна значущість поступово знижувалася під впливом загального скорочення масштабів виробництва.

Менш різкими були зміни у секторі тваринництва. Частка ринків тваринницької продукції у реальному ВВП зменшилася з 5,5% у 2021 р. до 2,6% у 2025 р., що відповідає скороченню на 2,9

відсоткових пункти. Найбільший внесок у формування даної тенденції мав ринок м'яса, економічна значущість якого знизилася з 2,9% до 1,5% реального ВВП. Водночас зміни на ринках молока та яєць були менш масштабними, що свідчить про відносно стабільний характер функціонування окремих сегментів тваринництва навіть в умовах воєнної економіки.

Зазначимо, що ключовою тенденцією розвитку аграрного ринку України у 2021–2025 рр. стало не лише скорочення абсолютних обсягів виробництва та реалізації продукції, але й суттєве зменшення його економічної ваги у структурі реального ВВП. Водночас найбільшу стійкість продемонстрували ринок технічних культур та окремі сегменти тваринництва, тоді як основний тягар негативних трансформацій припав на зерновий та олійний сегменти, які традиційно формують експортну спеціалізацію аграрного сектору України.

Для поглиблення оцінки трансформаційних процесів аграрного ринку України було здійснено розрахунок системи індикаторів структурних змін, що включає індекс концентрації галузевої структури аграрного ринку (ННІ), індекс диверсифікації, а також коефіцієнти структурних зрушень Гатева та Рябцева. Застосування зазначених показників дозволяє оцінити не лише напрямок, але й інтенсивність структурних змін, а також визначити ступінь стійкості галузевої структури аграрного ринку в умовах воєнної економіки.

Результати проведених розрахунків свідчать, що упродовж 2021–2025 рр. відбулося зниження рівня концентрації аграрного ринку. Значення індексу концентрації галузевої структури зменшилося з 0,2313 у 2021 р. до 0,2057 у 2025 р., а мінімального значення – 0,1868 – досягло у 2024 р. (табл. 4).

Таблиця 4. Ретроспектива індикаторів структурних змін аграрного ринку, 2021–2025 рр., %

Роки	Індекс концентрації галузевої структури аграрного ринку	Індекс диверсифікації	Коефіцієнт структурних зрушень Гатева	Коефіцієнт структурних зрушень Рябцева
2021	0,2313	0,7687	–	–
2022	0,1961	0,8039	0,1054	0,0747
2023	0,1997	0,8003	0,1092	0,0775
2024	0,1868	0,8132	0,1473	0,1047
2025	0,2057	0,7943	0,0856	0,0607

Джерело: власна розробка автора

Отримані результати свідчать про поступове послаблення домінування окремих ринкових сегментів та більш рівномірний розподіл вартості продукції між галузевими складовими аграрного ринку. Насамперед це пов'язано зі скороченням питомої ваги зернового та олійного сегментів при одночасному посиленні ролі технічних культур і окремих видів продукції тваринництва.

Зазначена тенденція підтверджується динамікою індексу диверсифікації. Якщо у 2021 р. його значення становило 0,7687, то у 2024 р. воно зросло до 0,8132, що є максимальним показником за досліджуваній період. Навіть у 2025 р., коли спостерігалось певне відновлення концентраційних процесів, значення індексу диверсифікації залишалося вищим за довоєнний рівень і становило 0,7943. Це свідчить про формування більш збалансованої структури аграрного ринку та поступове зниження залежності від окремих експортно орієнтованих сегментів.

Разом з тим аналіз коефіцієнтів структурних зрушень Гатева та Рябцева дозволяє оцінити інтенсивність трансформаційних процесів. Значення коефіцієнта Гатева коливалося від 0,0856 у 2025 р. до 0,1473 у 2024 р., тоді як коефіцієнт Рябцева змінювався в межах від 0,0607 до 0,1047. Відповідно до загальноприйнятих підходів до інтерпретації даних показників отримані значення характеризують структурні зміни як помірні. Отже, попри суттєві втрати виробничого потенціалу та скорочення економічної значущості аграрного

сектору, його внутрішня галузева структура не зазнала кардинальної трансформації.

Особливий науковий інтерес становить динаміка структурних змін у часовому розрізі. Максимальні значення коефіцієнтів Гатева та Рябцева зафіксовано у 2024 р., коли рівень структурних зрушень досяг відповідно 0,1473 та 0,1047. Це свідчить, що найбільш інтенсивна адаптація аграрного ринку до нових економічних умов відбувалася не безпосередньо у перший рік повномасштабної війни, а на наступних етапах трансформації господарського середовища, коли товаровиробники поступово змінювали виробничу спеціалізацію, логістичні канали та структуру реалізації продукції.

Водночас уже у 2025 р. значення коефіцієнтів структурних зрушень знизилися до 0,0856 та 0,0607 відповідно, що може свідчити про поступове завершення фази активної структурної адаптації та формування нової рівноважної моделі функціонування аграрного ринку. Така тенденція підтверджує високий рівень адаптивності аграрного сектору України до зовнішніх шоків та його здатність підтримувати відносну структурну стабільність навіть в умовах тривалого воєнного періоду.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що ключовою особливістю розвитку аграрного ринку України у 2021–2025 рр. стало поєднання двох взаємопов'язаних процесів: скорочення масштабів

економічної діяльності та одночасного збереження відносної стійкості його галузевої структури. Зменшення концентрації та зростання рівня диверсифікації відбувалися переважно еволюційним шляхом і не супроводжувалися глибокими структурними деформаціями. Це дає підстави характеризувати сучасний аграрний ринок України як систему, що демонструє високий рівень структурної резильєнтності та адаптивності в умовах воєнної економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Проведене дослідження дозволило виявити основні тенденції трансформації аграрного ринку України в умовах воєнної економіки та оцінити рівень його структурної стійкості. Встановлено, що протягом 2021–2025 рр. відбулося суттєве скорочення вартості продукції аграрного ринку. Якщо у 2021 р. її обсяг становив 1344,3 млрд грн, то у 2025 р. зменшився до 1035,5 млрд грн, або на 23,0%. Найбільших втрат зазнали зерновий та олійний сегменти, які традиційно формують основу експортної спеціалізації аграрного сектору України. Результати структурного аналізу свідчать, що, незважаючи на скорочення масштабів аграрного виробництва, суттєвих деформацій галузевої структури аграрного ринку не відбулося. Основу ринку продовжували формувати сегменти рослинництва, частка яких у 2025 р. становила 80,4% загальної вартості аграрної продукції. Водночас спостерігалось зменшення питомої ваги зернового та олійного ринків при одночасному посиленні ролі технічних культур і продукції тваринництва, що свідчить про поступову адаптацію аграрного виробництва до нових економічних умов.

Встановлено, що економічна значущість аграрного ринку у структурі реального ВВП України істотно знизилася. Сукупна частка продукції рослинництва скоротилася з 25,4% у 2021 р. до 10,7% у 2025 р., а продукції тваринництва – з 5,5% до 2,6%. Це підтверджує, що негативний вплив воєнних чинників проявився не лише у скороченні виробництва, але й у зменшенні внеску аграрного сектору у формування національного економічного результату.

Розрахунок індикаторів структурних змін показав зниження рівня концентрації аграрного ринку з 0,2313 до 0,2057 та одночасне зростання індексу диверсифікації з 0,7687 до 0,7943. Значення коефіцієнтів структурних зрушень Гатева (0,0856–0,1473) та Рябцева (0,0607–0,1047) засвідчили наявність лише помірних структурних змін. Отримані результати свідчать, що війна призвела передусім до скорочення економічних масштабів аграрного ринку, але не спричинила його глибокої структурної деформації.

Таким чином, сучасний аграрний ринок України характеризується високим рівнем адаптивності та структурної стійкості до зовнішніх шоків. Формування більш диверсифікованої галузевої структури створює додаткові передумови для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору та його ефективного функціонування в умовах післявоєнного відновлення економіки.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі факторів структурної трансформації аграрного ринку, оцінці впливу державної підтримки та інвестиційних процесів на рівень його диверсифікації, а також розробленні прогностичних моделей розвитку окремих сегментів аграрного ринку України в умовах повоєнної реконструкції та євроінтеграції.

Abstract

Introduction. The full-scale war has become a key factor in the structural transformation of Ukraine's agricultural market, causing significant changes in production volumes, sectoral proportions, and the economic performance of agricultural industries. At the same time, the agricultural sector has demonstrated a relatively high level of resilience by adapting its production structure, diversifying market segments, and maintaining food security under wartime conditions. Therefore, a comprehensive assessment of structural changes, market concentration, diversification, and the resilience of the agricultural market remains highly relevant for developing effective post-war recovery policies.

Purpose and tasks. The purpose of the study is to assess the structural transformation of the Ukrainian agricultural market as a system of interrelated commodity segments under the conditions of the wartime economy and to determine its level of structural resilience based on the analysis of changes in the sectoral structure, market concentration, diversification, and the intensity of structural shifts. To achieve this objective, the following tasks were addressed: to evaluate changes in the sectoral structure of the agricultural market; to analyse the dynamics of its main market segments during 2021–2025; to assess market concentration and diversification using the Herfindahl–Hirschman Index and the diversification index; and to determine the intensity of structural changes by applying the Gatev and Ryabtsev coefficients.

Research methods. The methodological framework is based on statistical, structural, comparative, and analytical methods. Quantitative assessment of structural transformation was carried out using the Herfindahl–Hirschman Index (HHI), the diversification index, and the Gatev and Ryabtsev coefficients. The empirical basis of the study consists of official statistical data provided by the State Statistics Service of Ukraine and the results of the author's calculations.

Results. The study demonstrates that despite the substantial decline in the economic scale of the agricultural market during 2021–2025, its internal sectoral structure remained relatively balanced. The grain and oilseed

markets experienced the greatest contraction, whereas technical crops and selected livestock industries showed higher adaptability to wartime conditions. The calculated concentration and diversification indicators confirm that the agricultural market preserved a relatively low level of concentration and maintained a diversified production structure. The values of the Gatev and Ryabtsev coefficients indicate moderate structural changes rather than critical structural distortions, confirming the sector's ability to adapt to external shocks while preserving its functional integrity.

Conclusions. The findings confirm that the transformation of Ukraine's agricultural market under wartime conditions is characterized not only by a reduction in production and market capacity but also by the formation of a more balanced and diversified sectoral structure. The preservation of structural resilience provides a favourable basis for the post-war modernization of the agricultural sector. The proposed methodological approach and the obtained results may be applied in developing state policies aimed at structural modernization, strengthening food security, and ensuring the sustainable development of Ukraine's agricultural market.

References:

1. Kovalenko, A., Tsybul'ska, J., Sakal, O., Krupin, V., & Bratinova, M. (2025). Ukraine's Agricultural and Rural Development: Transformation of Strategic Planning within the Processes of European Integration. *European Research Studies Journal*, 28(1), 739–760. doi:10.35808/ersj/3933
2. Nivievskiy, O., Martyshev, P., & Kvasha, S. (2023). Agricultural policy in Ukraine. Art. no. arXiv:2305.01478. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.01478>
3. Nehrey, M., Klymenko, N., Kravchenko, V., & Komar, M. (2025). Ukrainian agriculture during the full-scale Russian-Ukrainian war: consequences, policy responses and recovery strategies. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 11(2), 148–182. <https://doi.org/10.51599/are.2025.11.02.06>
4. Kotykova, O., Babych, M., Nadvynychnyy, S., Pohorielova, O. (2025). Agriculture in Ukraine: regional and global impacts of the war. *European Countryside*. 17(1). P. 204-227 <https://doi.org/10.2478/euco-2025-0011>
5. Cherevko, Heorhiy. 2024. Agriculture of Ukraine during the war: Challenges and changes *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*, XXVI(4), 32–43. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.8604>
6. Chen, B., Tu, Y., An, J. et al. Quantification of losses in agriculture production in eastern Ukraine due to the Russia-Ukraine war. *Commun Earth Environ* 5, 336 (2024). <https://doi.org/10.1038/s43247-024-01488-3>
7. Deininger, K., Ali, D. A., Kussul, N., Lemoine, G., & Shelestov, A. (2024). Micro-level impacts of the war on Ukraine's agriculture sector: distinguishing local and national effects over time. Policy Research Working Paper 10869. World Bank. Available at: <https://hdl.handle.net/10986/42070>.
8. Prokopa, Ihor and Rykovska, Oksana and Mykhailenko, Oksana and Fraier, Oleksii (2024) The agriculture of Ukraine amidst war and agroecology as a driver of post-war reconstruction. *Studies in agricultural economics*, 126 (1). pp. 90-100. <http://doi.org/10.7896/j.2863>
9. Raveloaritiana, E., & Wanger, T. C. (2024). Decades matter: Agricultural diversification increases financial profitability, biodiversity, and ecosystem services over time. arXiv preprint arXiv:2403.05599.
10. Hubeni, Yuriy & Zelisko, Nataliia & Krupa, Volodymyr, 2024. "Structural and Dynamic Changes in International Trade in Agricultural Products in Ukraine," *Problems of World Agriculture / Problemy Rolnictwa Światowego*, Warsaw University of Life Sciences, vol. 24(01), March. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.342483>
11. Rose, A., Chen, Z., Wei, D. (2023). The economic impacts of Russia–Ukraine War export disruptions of grain commodities. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 45, 645–665. <https://doi.org/10.1002/aep.13351>.
12. Chepeliev, M., Maliszewska, M., & Pereira, M. F. S. E. (2023). The war in Ukraine, food security and the role for Europe. *EurChoices*, 22(1), 4–13. <https://doi.org/10.1111/1746-692x.12389>.
13. Sarwar D. and Rye S. (2025) The impact of the Russia-Ukraine war on global supply chains: a systematic literature review. *Front. Sustain. Food Syst.* 9:1648918. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2025.1648918>
14. Herasymenko, S. S., Holovach, A. V., Yerina, A. M. et al. (2000). *Statistics*. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian).

15. Lupenko, Yu. O., Nechyporenko, O. M., Liudvenko, D. V., & Hryshchenko, O. Yu. (2025). Expected agricultural production in Ukraine in 2025 and forecast for 2026. Kyiv: NSC "Institute of Agrarian Economics".
16. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>
17. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. (n.d.). Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

Посилання на статтю:

Черемісіна С.Г. Структурна трансформація аграрного ринку України в умовах воєнної економіки / С.Г. Черемісіна // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2026. – № 4 (86). – С. 106-115. – Режим доступу: <https://etr.economics.net.ua/files/archive/2026/No4/106.pdf>
<https://doi.org/10.15276/ETR.04.2026.10>. <https://zenodo.org/records/22730380>.

Reference a Journal Article:

Cheremisina S.G. Structural Transformation of the Ukrainian Agricultural Market Under the Conditions of the Wartime Economy / S.G. Cheremisina // *Economics: time realities. Scientific journal*. – 2026. – № 4 (86). – P. 106-115. – Retrieved from: <https://etr.economics.net.ua/files/archive/2026/No4/106.pdf>.
<https://doi.org/10.15276/ETR.04.2026.10>. <https://zenodo.org/records/22730380>.

This is an open access journal and all published articles are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0)